

Anna Pastorek

Centrum Weterana Działań Poza Granicami Państwa

**„WETERANI, NASZA MISJA”.
ZARYS DZIAŁALNOŚCI
VETERANENINSTITUUT
W KRÓLESTWIE NIDERLANDÓW**

STRESZCZENIE

Artykuł ma przybliżyć polskiemu czytelnikowi działalność Veteraneninstituut w Królestwie Niderlandów, instytucji będącej odpowiednikiem Centrum Weterana Działań Poza Granicami Państwa na gruncie holenderskim. We wnioskach autorka skupia się na aspektach działalności Veteraneninstituut, które wydają się szczególnie wartościowe i których implementację na polski grunt warto wziąć pod rozwagę.

Słowa kluczowe:

Veteraneninstituut, Królestwo Niderlandów, Holandia, weteran, Centrum Weterana Działań Poza Granicami Państwa.

W Królestwie Niderlandów i Polsce definicje weterana różnią się od siebie. Cel działalności Veteraneninstituut i Centrum Weterana Działań Poza Granicami Państwa jest jednak ten sam — pomoc weteranom. Ze względu na brak polskiej literatury przedmiotu w artykule wykorzystano wyłącznie materiały holenderskie. Najważniejsze z nich to: *Veteranenwet* [*Ustawa o weteranach*]¹ z 11 lutego 2012 roku, *Handboek Veteraan* [*Podręcznik weterana*]² i *Veterane-*

¹ Tekst ustawy dostępny na stronie rządowej, [online], http://wetten.overheid.nl/BWBR0031401/geldigheidsdatum_07-09-2015/opslaan [dostęp 07.09.2015]. Informacje dotyczące okoliczności powstania *Veteranenwet* można znaleźć na stronie internetowej poświęconej w całości ww. ustawie: <http://www.veteranenwet.nl/wetsgeschiedenis> [dostęp 07.09.2015].

² *Handboek Veteraan*, Wyd. Stichting het Veteraneninstituut, Doorn 2015.

ninstituut. *Jaarverslag 2014* [Veteraneninstituut. *Raport roczny 2014*]³. Część danych zaczerpnięto ze stron internetowych, m.in. Veteraneninstituut⁴ i Ministerstwa Obrony Królestwa Niderlandów⁵. W pracy zastosowano następujące metody badawcze: indukcyjną, dedukcyjną oraz porównawczą.

Od 1940 roku prawie 650 tysięcy holenderskich żołnierzy brało udział w trzech wojnach i blisko stu misjach. Większa część z nich (uczestnicy II wojny światowej oraz wojen okresu dekolonizacji w Holenderskich Indiach Wschodnich, Nowej Gwinei oraz Korei⁶) już nie żyje. Obecnie jest w Królestwie Niderlandów około 115 tysięcy weteranów, z czego ponad połowa służyła po 1979 roku⁷.

Zgodnie z badaniami przeprowadzonymi na zlecenie Ministerstwa Obrony Królestwa Niderlandów przez TOS (Trends, Onderzoek en Statistiek) 76% Holendrów uważa, że weterani zasługują na publiczny szacunek (20% nie ma zdania, tylko 4% jest przeciw)⁸.

Status weterana w Królestwie Niderlandów⁹ mają obecnie byli żołnierze i poborowi Holenderskich Sił Zbrojnych, Królewskiej Holenderskiej Ar-

³ *Veteraneninstituut. Jaarverslag 2014*, wyd. Stichting het Veteraneninstituut, Doorn 2015.

⁴ <http://www.veteraneninstituut.nl> [dostęp 13.09.2016].

⁵ <https://www.defensie.nl/onderwerpen/veteranen> [dostęp 12.09.2016].

⁶ Holenderskie Indie Wschodnie i Nowa Gwinea (1945–1962), wojna koreańska (1950–1953).

⁷ *Handboek...*, s. 5.

⁸ *Nederlanders aan het woord. Veteranen en de Nederlandse Veteranendag 2014*, red. zespół Trends, Onderzoek en Statistiek (TOS), Wyd. Ministerie van Defensie, [online], <http://www.veteraneninstituut.nl/publicaties/nederlanders-aan-het-woord-veteranen-en-de-nederlandse-veteranendag-2014-2/> [dostęp 13.09.2015].

⁹ Status weterana w Królestwie Niderlandów znacząco różni się od statusu weterana w Polsce. W Polsce status Weterana Działań Poza Granicami Państwa może posiadać osoba, która brała udział na podstawie skierowania w działaniach poza granicami państwa w ramach: 1) misji pokojowej lub stabilizacyjnej, kontyngentu policyjnego, kontyngentu Straży Granicznej, zadań ochronnych Biura Ochrony Rządu lub zapewnienia bezpieczeństwa państwa nieprzerwanie przez okres, na jaki została skierowana, jednak nie krócej niż przez 60 dni; 2) grupy ratowniczej Państwowej Straży Pożarnej, łącznie przez okres nie krótszy niż 60 dni. Weteranem poszkodowanym w działaniach poza granicami państwa może być osoba, która biorąc udział na podstawie skierowania w działaniach poza granicami państwa, doznała uszczerbku na zdrowiu wskutek wypadku pozostającego w związku z tymi działaniami lub choroby nabytej podczas wykonywania zadań lub obowiązków służbowych poza granicami państwa, z tytułu których przyznano jej świadczenia odszkodowawcze. Zob. *Ogólne procedury obowiązujące przy realizacji uprawnień wynikających z ustawy o weteranach działań poza granicami państwa*, Wyd. Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2013, s. 7.

mii Indii Wschodnich oraz personel pływający floty handlowej, którzy służyli ojczyźnie w czasie wojny. Status weterana przysługuje także uczestnikom misji na rzecz utrzymania pokoju i światowego porządku, służącym poza granicami państwa z rozkazu ministra obrony¹⁰. Każdemu weteranowi przysługuje legitymacja weterana, dająca wiele uprawnień.

Najnowsze zmiany zaszły w 2012 roku, kiedy weszła w życie, zatwierdzona przez Tweede Kamer, *Ustawa o Weteranach (Veteranenwet)*. Nowa ustawa rozszerzyła definicję weterana, również na żołnierzy pozostających w czynnej służbie. Wcześniej status weterana przysługiwał jedynie żołnierzom, którzy zakończyli już swoją służbę w wojsku. W związku z tym postanowiono, aby weteranom pozostającym w czynnej służbie wydawać legitymacje automatycznie. Zasady te wprowadzono w życie w 2014 roku.

Zgodnie z danymi z 31 grudnia 2014 roku w Holandii jest 115 tysięcy weteranów, 65 984 zakończyło służbę i ma już legitymację weterana¹¹, a pod koniec 2014 roku 24 147 weteranów pozostających w czynnej służbie otrzymało taką legitymację. Daje to całkowitą liczbę 90 131 weteranów posiadających legitymację. Około 25 tysięcy weteranów niebędących w czynnej służbie nie ma jeszcze legitymacji. Nie mogą być one wystawiane automatycznie, ponieważ potrzebne jest zdjęcie i podpis. Dwa lata temu minister obrony Królestwa Niderlandów pisemnie zachęcał starszych weteranów do zgłaszania się po legitymację. Odzew nie był jednak duży¹².

Za szczególnie ważne uznano informowanie weteranów o przysługujących im uprawnieniach oraz usprawnienie systemu wydawania legitymacji weterana. Veteraneninstituut prowadzi szeroką działalność informacyjną na ten temat. W 2013 roku rozpoczęto serię prezentacji w różnych dowództwach operacyjnych (OPCO's)¹³. Kontynuowano je w 2014 roku. Prezentacje stanowiły część specjalnych ceremonii, podczas których dowódca wprowadzał zebranych w tematykę, a następnie pracownik Veteraneninstituut informował o przysługujących uprawnieniach. Na koniec zebrani żołnierze otrzymywali

¹⁰ *Veteranenwet [Ustawa o Weteranach]*, http://wetten.overheid.nl/BWBR0031401/geldigheidsdatum_07-09-2015/opslaan [dostęp 07.09.2015].

¹¹ Jest to o 338 mniej niż w 31 grudnia 2013 roku (66.332).

¹² *Veteraneninstituut. Jaarverslag...*, s. 9.

¹³ W Holenderskich Siłach Zbrojnych są cztery Dowództwa Operacyjne (Operationele Commando's — OPCO's): Dowództwo Operacyjne Wojsk Lądowych — Commando Landstrijdkrachten (CLAS), Dowództwo Operacyjne Marynarki Wojennej — Commando Zeestrijdkrachten (CZSK), Dowództwo Operacyjne Sił Powietrznych — Commando Luchstrijdkrachten (CLSK), Dowództwo Operacyjne Królewskiej Żandarmerii Wojskowej — Koninklijke Marechaussee (KMAR).

Odznaczenie Weterana oraz *Handboek Veteraan* [Podręcznik weterana]¹⁴, a w listopadzie dostawali pocztą legitymację. Zadbano także o weteranów, którzy zakończyli już służbę, organizując dla nich w 2014 roku dziewięć spotkań informacyjnych w różnych dowództwach operacyjnych. Działalność ta jest kontynuowana¹⁵.

Instytucją realizującą politykę holenderskiego Ministerstwa Obrony na rzecz weteranów jest Veteraneninstituut (VI), a mottem hasło: „Weterani, nasza misja”. Instytut finansowany jest przez Ministerstwo Obrony Królestwa Niderlandów. W 2014 roku jego budżet wynosił 6 331 650 euro, a w 2015 roku 5 682 500 euro. W Veteraneninstituut w grudniu 2014 roku było 47,7 miejsc etatowych¹⁶, z czego 24,4 dla stałych pracowników VI, reszta dla detaszowanych z innych instytucji i organizacji. Dodatkowo Veteraneninstituut otrzymał wsparcie ze strony 32 wolontariuszy oraz 321 osób, które gościnnie wzięły udział w programie „Weteran w Klasie”¹⁷.

Veteraneninstituut został oficjalnie otwarty 10 maja 2000 roku przez ówczesnego premiera Wima Koka, w obecności Jego Księżęcej Wysokości Bernarda. Jest instytucją koordynującą współpracę pomiędzy ministerstwem stanowiącym ramy prawne odnośnie pomocy dla weteranów a instytucjami świadczącymi tę pomoc oraz organizacjami zrzeszającymi weteranów i organizacjami społecznymi¹⁸.

Veteraneninstituut prowadzi kompleksowe działania na rzecz wsparcia weteranów. Składa się z zarządu oraz trzech działów: Veteranenloket, Kennis-en onderzoekscentrum i Communicatie en Maatschappelijke Erkenning.

Veteranenloket (Okienko dla Weterana) jest najmłodszym z działów Veteraneninstituut. Rozpoczął on swoją działalność 11 czerwca 2014 roku. Stanowi punkt informacyjny dla weteranów, ofiar wojen, a także ich rodzin. Oferuje dostęp do istniejącego systemu pomocy i wsparcia Ministerstwa Obrony, Veteraneninstituut, Krajowego Systemu Opieki dla Weteranów¹⁹,

¹⁴ *Handboek Veteraan*, wydawany przez Veteraneninstituut, zawiera wszystkie informacje na temat funkcjonującego w Królestwie Niderlandów systemu opieki nad weteranami, wraz z niezbędnymi adresami, numerami telefonów oraz adresami stron internetowych.

¹⁵ *Veteraneninstituut. Jaarverslag...*, s. 10.

¹⁶ Dla porównania w Centrum Weterana Działań Poza Granicami Państwa w Warszawie pracuje obecnie 13 osób. Liczba weteranów, która podlega Centrum, jest podobna do tej, jaką obsługuje Veteraneninstituut w Królestwie Niderlandów. Mała liczba pracowników Centrum Weterana jest czynnikiem ograniczającym możliwości jego rozwoju.

¹⁷ *Veteraneninstituut. Jaarverslag...*, s. 21–23.

¹⁸ <http://www.veteraneninstituut.nl/over-vi/achtergrond/> [dostęp 12.09.2015].

¹⁹ Hol. Landelijk Zorgsysteem voor Veteranen (LZV).

Funduszu Emerytalnego²⁰ i Platformy Weteranów²¹. Każda forma pomocy, opieki czy informacji zaczyna się od Veteranenloket. Dzięki kontaktowi z tym działem Veteraneninstituut, weteran i jego rodzina mogą uzyskać każdą formę pomocy materialnej (np. emeryturę, rentę, zasiłek, świadczenia na zakup środków medycznych) i niematerialnej (pomoc psychologiczną, opiekę duszpasterską, wsparcie ze strony wyspecjalizowanych pracowników pomocy społecznej), a także skorzystać z rehabilitacji i reintegracji²².

Ministerstwo Obrony Królestwa Niderlandów na swojej oficjalnej stronie internetowej w zakładce poświęconej weteranom w kwestiach pomocy odsyła ich bezpośrednio do Veteranenloket²³.

Recepcja Veteranenloket przyjmuje wszystkie przychodzące telefony, maile oraz listy i kieruje je do odpowiednich działów. Zorgcoördinatie²⁴ zajmuje się koordynacją pomocy dla weteranów. Pracownicy nawiązują kontakt z weteranem, dbają, aby jego pytanie trafiło do właściwego adresata, przez cały czas załatwiania sprawy służą informacją. Pytania kierowane do Zorgcoördinatie mogą dotyczyć zarówno kwestii materialnych, jak i psychospołecznych. Dienstverlening²⁵, wchodzący także w skład Veteranenloket, wydaje legitymacje weterana, realizuje usługi (np. bezpłatne bilety, zniżki i promocje) przysługujące posiadaczom legitymacji, a także wspiera administracyjnie inicjatywy podejmowane przez weteranów²⁶.

W pierwszym półroczu istnienia (11.06–31.12.2014) Veteranenloket pracownicy odpowiedzieli na 4 557 telefonicznych pytań, z czego 1 085 dotyczyło form pomocy, a 3 472 usług oferowanych przez VI oraz inne instytucje. Recepcja Veteraneninstituut przyjęła także 5 277 telefonicznych zgłoszeń. W tym samym okresie na adres info@veteranenloket.nl wpłynęło 2 265 maili z pytaniami, z czego 937 dotyczyło form pomocy; 5% maili przysłali weterani mieszkający poza granicami Królestwa Niderlandów. W pierwszym półroczu działalności 1 413 pytań dotyczących pomocy skierowano do oddziału Zorgcoördinatie, z czego 1 302 było w grudniu

²⁰ Hol. Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABF).

²¹ Hol. Veteranen Platform (VP).

²² *Handboek...*, s. 7–8.

²³ <https://www.defensie.nl/onderwerpen/veteranen/inhoud/veteranenzorg-en-ptss> [dostęp 12.09.2015].

²⁴ Koordynacja pomocy.

²⁵ Usługi.

²⁶ *Veteraneninstituut. Jaarverslag...*, s. 5.

2014 roku w realizacji. Połowa pytań o pomoc dotyczyła sfery psychospołecznej, a połowa pomocy materialnej²⁷.

Częścią działalności informacyjnej Veteranenloket jest czasopismo „Checkpoint”. Dziesięć razy w roku każdy posiadacz legitymacji weterana otrzymuje miesięcznik bezpłatnie²⁸. Weterani pozostający w czynnej służbie dostają „Checkpoint” w wersji elektronicznej, a weterani, którzy nie służą już w wojsku, otrzymują tradycyjną pocztą wersję drukowaną. Istnieje także wariant audio dla osób niewidzących. Nakład papierowej wersji czasopisma wynosi 67 000 egzemplarzy, a z Internetu jest około 2500 pobrań miesięcznie. Weterani mieszkający za granicą także otrzymują elektroniczną wersję „Checkpoint”. Ponadto jest około dwustu abonentów niebędących weteranami, którzy korzystają z płatnej wersji czasopisma²⁹.

Weteranom posiadającym legitymację przysługuje wiele dodatkowych uprawnień. Jednym z nich jest refundacja kosztów przejazdu. Każdy z nich ma prawo dwa razy w roku skorzystać z bezpłatnego transportu kolejowego w celu wzięcia udziału w uroczystościach i spotkaniach dla weteranów. Mogą to być obchody rangi państwowej, jak Dzień Weterana³⁰ czy upamiętnienie w Roermond³¹, jak i lokalne uroczystości (dni weterana rodzajów sił zbrojnych) lub spotkania weteranów z poszczególnych jednostek wojskowych. Bezpłatne bilety wydaje Veteraneninstituut. Zainteresowani

²⁷ Tamże, s. 6–7.

²⁸ W 2014 roku poszczególne numery miały następujące tytuły: styczeń/luty — Umundurowanie, marzec — Kreowanie wizerunku i cenzura, kwiecień — Brothers in Arms, Brothers on Bikes, maj — Jeńcy wojenni podczas II wojny światowej, czerwiec — Odznaka za odwagę: Przyjemność czy kłopot?, lipiec/sierpień — I wojna światowa, wrzesień — Upamiętnienie operacji Market Garden, październik — 70 lat MARVA i inne jubileusze, listopad — Relacje seksualne w trakcie misji, grudzień — Rodziny poległych — o swojej stracie.

²⁹ *Veteraneninstituut. Jaarverslag...*, s. 9–10.

³⁰ Warto zaznaczyć, że w Polsce Dzień Weterana obchodzony jest 29 maja i nie ma tradycji organizowania lokalnych dni weterana. W Holandii oprócz oficjalnego Dnia Weterana, który przypada w ostatnią sobotę czerwca (27 czerwca 2015), każdy z rodzajów sił zbrojnych obchodzi swój własny dzień weterana. Wojska Lądowe (Rotterdam, 13 maja 2015), Marynarka Wojenna (Den Helder, 3 lipca 2015), Siły Powietrzne (Eindhoven, 2 września 2015), Żandarmeria Wojskowa (Apeldoorn, 2 października 2015). Dodatkowo w różnych miastach organizowane są lokalne dni weterana. Dane na podstawie: <http://www.veteranendag.nl/editie/veteranendag-2015-2/> [dostęp 12.09.2015]; <http://www.veteraneninstituut.nl/ontmoeten/veteranendag/> [dostęp 12.09.2015].

³¹ Upamiętnienie w Roermond obchodzone jest corocznie w pierwszą sobotę września pod Narodowym Pomnikiem Indii Wschodnich 1945–1962. Pomnik postawiono ku czci 6200 żołnierzy poległych w trakcie działań w Holenderskich Indiach Wschodnich i Nowej Gwinei w latach 1945–1962, zob. [online] <http://www.nim-roermond.nl/monument.htm> [dostęp 12.09.2015].

zgłaszają się telefonicznie lub za pomocą strony internetowej VI. Prawo do nabycia bezpłatnych biletów mają tylko weterani, którzy nie służą już w wojsku. Wynika to z faktu, że pozostającym w czynnej służbie koszty przejazdu refunduje macierzysta jednostka. Możliwość refundacji kosztów podróży dotyczy także weteranów żyjących poza granicami państwa. Z tysięcy holenderskich weteranów mieszkających za granicą około trzech tysięcy ma legitymację weterana. Mogą skorzystać z darmowego dojazdu oferowanego przez Veteraneninstituut, jeśli aktualnie przebywają na terenie Królestwa Niderlandów. W budżecie Ministerstwa Obrony każdego roku jest przewidziana kwota na organizację spotkań weteranów poza granicami kraju. Ma to pomóc w integracji byłych żołnierzy, którzy nie mają możliwości przyjazdu do Holandii na uroczystości i spotkania. Informacji w tym zakresie udzielają ambasady Królestwa Niderlandów³².

W 2014 roku Veteraneninstituut wydał w sumie 38 570 bezpłatnych biletów na przejazdy dla weteranów. Dla przykładu, w 2014 roku wydano: 8 025 biletów na przejazd na Dzień Weterana, 12 621 na upamiętnienie w Roermond, 2 237 na przejazd na Dzień Weterana Wojsk Lądowych, 6 789 — Marynarki Wojennej, 1 237 — Sił Powietrznych, 558 — Żandarmerii Wojskowej³³.

Posiadanie legitymacji weterana uprawnia także do wielu zniżek na terenie całego kraju. Informacje o aktualnych zniżkach zamieszczane są regularnie na stronie internetowej Veteraneninstituut.

Holenderscy weterani mają na przykład możliwość skorzystania z darmowego wstępu lub zniżek w 59 dużych (m.in. Marinemuseum³⁴, Verzetsmuseum Amsterdam³⁵, Mariniersmuseum³⁶, Museum der Koninklike Marechaussee³⁷) i mniejszych (np. UNIFIL-museum³⁸, Generaal Maczek Museum³⁹) muzeach wojskowych na terenie całego kraju. Pełna lista wraz z informacją, które muzea są przystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych, znajduje się w wydawanym przez Veteraneninstituut *Podręczniku weterana*⁴⁰.

³² *Handboek...*, s. 6–7.

³³ *Veteraneninstituut. Jaarverslag...*, s. 24.

³⁴ Muzeum Marynarki Wojennej w Den Helder w prowincji Holandia Północna.

³⁵ Muzeum Ruchu Oporu w Amsterdamie w prowincji Holandia Północna.

³⁶ Muzeum Piechoty Morskiej w Rotterdamie w prowincji Holandia Południowa.

³⁷ Muzeum Żandarmerii Wojskowej w Buren w prowincji Geldria.

³⁸ Muzeum Sił Pokojowych ONZ w Libanie (UNIFIL) w Gorinchem w prowincji Holandia Południowa.

³⁹ Muzeum Generała Maczka w Bredzie w prowincji Północny Brabant.

⁴⁰ *Handboek...*, s. 21–29.

Promocje dotyczą także praktycznych dziedzin życia. Weterani mogą na przykład prenumerować z 20% zniżką wiele holenderskich i zagranicznych czasopism, kupować po promocyjnych cenach niektóre książki oraz płyty CD i DVD z filmami o tematyce historyczno-wojskowej, założyć darmowe konto e-mail z rozszerzeniem @veteranen.nl⁴¹. Mogą ponadto skorzystać z promocyjnych cen w wybranych hotelach i kampingach na terenie Królestwa Niderlandów oraz za granicą (m.in. w Czechach, Hiszpanii, Indonezji) lub wykupić jedną z oferowanych w specjalnej cenie wycieczek (m.in. do Niemiec, Luksemburga, Belgii, Szwajcarii, Nowej Gwinei, Bośni, Libanu, Normandii we Francji — część oferty stanowią wycieczki o tematyce historyczno-wojskowej), a także wykupić ubezpieczenie po atrakcyjnej cenie lub wynająć przyczepę kampingową⁴².

Ważną rolę odgrywa opieka duchowa. W 2014 roku z ramienia Ministerstwa Obrony pod nadzorem koordynatora Veteraneninstituut z Doorn działało na terenie Królestwa Niderlandów trzech duszpasterzy, którym podlegały odpowiednio północna, centralna i południowa część kraju. Duszpasterze pojawiają się regularnie na dniach weterana, upamiętnieniach i innych uroczystościach, by móc bezpośrednio dotrzeć do weteranów. Prowadzą indywidualne rozmowy, sprawują opiekę nad grupami weteranów w swoich regionach. Pojawiają się także regularnie w kawiarenkach dla weteranów⁴³. Wspomaga ich grupa dwudziestu wolontariuszy-duszpasterzy, którzy mają podpisane kontrakty z Veteraneninstituut i około dziesięć razy w miesiącu odwiedzają kawiarenki dla weteranów⁴⁴.

⁴¹ Prawie 15 000 holenderskich weteranów skorzystało z możliwości założenia sobie konta e-mail.

⁴² <http://www.veteraneninstituut.nl/diensten/veteranenpas/> [dostęp 13.09.2015].

⁴³ Na stronie internetowej Veteraneninstituut można znaleźć szeroką ofertę kawiarenek dla weteranów, znajdujących się w różnych miastach na terenie całego kraju. Zazwyczaj są to różnego typu puby, kawiarnie, kluby czy sale w domach kultury, w których raz w miesiącu o wyznaczonych godzinach odbywają się spotkania dla weteranów. Na przykład w Delft weterani spotykają się w każdy trzeci piątek miesiąca od 14.00 do 16.00, w domu kultury De Admiraal w Ter Heijde w wyznaczone czwartki do godziny 17.00 w barze De Viskeet, w Heemstede w pierwsze wtorki miesiąca od 16.00 do 18.00 w pubie De Eerste Aanleg, a w Amsterdamie w drugi i czwarty poniedziałek miesiąca od 13.00 do 19.00 w pubie Daan & Daan, gdzie otrzymują 10% zniżki na cały asortyment. Zob. [online], <http://www.veteraneninstituut.nl/page/1/?s=veteranencafe> [dostęp 12.09.2015].

⁴⁴ *Veteraneninstituut. Jaarverslag...*, s. 7.

Istotną płaszczyzną działalności na rzecz weteranów jest koordynacja pracy wolontariuszy działających w terenie. Głównym koordynatorem jest Veteranen Platform⁴⁵ (Platforma Weteranów). Zrzesza ona samych weteranów, ich rodziny i przyjaciół, którzy angażują się w pomoc innym. Nie są oni pracownikami pomocy społecznej ani innych podobnych instytucji i organizacji. Ważną płaszczyzną ich działalności jest informowanie, gdzie można skorzystać z odpowiednich form pomocy. Veteraneninstituut wspiera ich między innymi poprzez organizację szkoleń, a w Veteranenloket można się dowiedzieć, jak skontaktować się z wolontariuszami. Doświadczenia w zakresie tego typu pomocy są pozytywne. W 2014 roku Veteranenloket dwadzieścia siedem razy udzielał pomocy, wykorzystując wolontariuszy⁴⁶.

Dział Veteraneninstituut o nazwie Communicatie en Maatschappelijke Erkenning⁴⁷ dba o kreowanie wizerunku weteranów oraz Veteraneninstituut w społeczeństwie, zwłaszcza w zakresie budowania szacunku społecznego dla weteranów. W tym celu realizowany jest projekt „Weteran w klasie”. Część koordynacji projektu spoczywa na wolontariuszach działających w całym kraju. Zajmują się oni podtrzymywaniem istniejących i nawiązywaniem nowych kontaktów z placówkami szkolnymi. Weterani, którzy odwiedzają szkoły, przechodzą odpowiednie szkolenia. W 2013 roku ruszył intensywny program, którego celem jest stworzenie do końca 2015 roku dużej grupy weteranów, tak by wśród osób odwiedzających szkoły byli przedstawiciele różnych misji. O znakomitej koordynacji projektu świadczą dane statystyczne za lata szkolne 2012/2013 i 2013/2014⁴⁸.

⁴⁵ Platforma Weteranów zrzesza 45 różnych holenderskich organizacji weteranów. Od wielu lat z powodzeniem działa na rzecz weteranów rodzajów sił zbrojnych i weteranów misji, przyczyniając się do rozszerzenia dla nich pomocy materialnej i niematerialnej.

⁴⁶ *Handboek...*, s. 13; *Veteraneninstituut. Jaarverslag...*, s. 8.

⁴⁷ Komunikacja i Uznanie Społeczne.

⁴⁸ *Veteraneninstituut. Jaarverslag...*, s. 12–13.

Tabela 1. Realizacja programu „Weteran w klasie” w roku szkolnym 2012/2013⁴⁹

Rok szkolny 2012/2013	
Liczba szkół	167
Liczba przeprowadzonych lekcji z weteranem	423
Liczba weteranów zaangażowanych w prowadzenie lekcji	59
Liczba uczniów uczestniczących w lekcjach z weteranem	10 964
Liczba specjalnych próśb o spotkanie z weteranem	72
Liczba weteranów biorących udział w specjalnych spotkaniach	36
Liczba uczniów uczestniczących w specjalnych spotkaniach	3303
Liczba uczniów, których objął program „Weteran w klasie” w roku szkolnym 2012/2013	14 267

Tabela 2. Realizacja programu „Weteran w klasie” w roku szkolnym 2013/2014

Rok szkolny 2013/2014	
Liczba szkół	365
Liczba przeprowadzonych lekcji z weteranem	1.015
Liczba weteranów zaangażowanych w prowadzenie lekcji	129
Liczba uczniów uczestniczących w lekcjach z weteranem	18 144
Liczba specjalnych próśb o spotkanie z weteranem	83
Liczba weteranów biorących udział w specjalnych spotkaniach	43
Liczba uczniów uczestniczących w specjalnych spotkaniach	5227
Liczba uczniów, których objął program „Weteran w klasie” w roku szkolnym 2013/2014	23 371

W ciągu roku liczba szkół objętych programem wzrosła ponad dwukrotnie, podobnie jak liczba weteranów zaangażowanych w prowadzenie lekcji. Liczba uczniów, którzy brali udział w spotkaniach z weteranami (lekcje oraz spotkania specjalne), wzrosła w omawianym okresie o 9104, dając w roku szkolnym 2013/2014 liczbę 23 371 uczniów.

Program „Weteran w klasie” z kilku względów należy uznać za duży sukces. Po pierwsze spotkania z weteranami organizowane są na terenie całego kraju, dzięki czemu możliwe jest dotarcie do większej liczby uczniów. Po drugie udało się zachęcić do udziału w programie wielu weteranów, którzy nieodpłatnie zaangażowali się na rzecz edukacji społeczeństwa. Godne uwagi są także szkolenia przygotowujące weteranów do prowadzenia lekcji

⁴⁹ Tabele 1. i 2. sporządzono na podstawie danych zawartych w *Veteraneninstituut. Jaarverslag 2014*, s. 12–13.

w szkole. Kompetencje z zakresu dydaktyki mają kluczowe znaczenie dla odpowiedniego przekazu wiedzy, zwłaszcza w przypadku pracy z uczniami szkół podstawowych. Współpraca z lokalnymi koordynatorami umożliwiła rozszerzenie programu daleko poza Doorn i prowincję Utrecht, w której mieści się Veteraneninstituut⁵⁰. W dalszej perspektywie warto byłoby rozważyć wprowadzenie podobnego programu w Polsce.

Ważną płaszczyzną działalności działu Communicatie en Maatschappelijke Erkenning jest organizacja lub pomoc przy organizacji różnego typu wydarzeń dla weteranów, jak Dzień Weterana⁵¹. Veteraneninstituut wspiera władze prowincji i gmin w organizacji lokalnych dni weterana. Co roku w styczniu w Veteraneninstituut organizowane jest sympozjum pt. „Lokalne i regionalne dni weterana: inspiracje i najlepsze wzorce”, w którym uczestniczą przedstawiciele gmin. Na prośbę lokalnych władz Veteraneninstituut⁵² przekazuje adresy weteranów, aby można było wysłać im zaproszenia na obchody lokalnych dni weterana. W 2014 roku Veteraneninstituut udostępnił władzom gmin 91 238 adresów, a przedstawiciele VI zostali zaproszeni na obchody czterdziestu lokalnych dni weterana. Veteraneninstituut wspiera również organizację różnego typu imprez sportowych oraz rocznic. Na przykład z okazji 200-lecia Wojsk Lądowych Królestwa Niderlandów udzielił wsparcia w opublikowaniu wydawnictwa jubileuszowego i organizacji dwudniowego rajdu rowerowego na trasie Waterloo — Utrecht. Zaangażował się także w przygotowania do rajdu rowerowego z Doorn do Sarajewa (2015) organizowanego przez Wounded Warriors NL. To jedynie przykłady związane z organizacją wydarzeń dedykowanych weteranom misji. Należy

⁵⁰ W Królestwie Niderlandów wybrano inne rozwiązanie niż w Polsce, nie lokując Veteraneninstituut w stolicy. Ma ono swoją siedzibę w Doorn, niewielkiej miejscowości (ok. 10 tys. mieszkańców) położonej w prowincji Utrecht. Doorn ma bogatą historię związaną z wojskiem, zwłaszcza z piechotą morską (Korps Mariniers) — koszary i ośrodek szkoleniowy Van Braam Houckgeest Kazerne. Położenie Veteraneninstituut nie ma większego znaczenia, ponieważ weteran może uzyskać pomoc po wypełnieniu odpowiedniego formularza dostępnego na stronie internetowej, zgłoszeniu telefonicznym lub za pomocą poczty elektronicznej, bez konieczności odwiedzania siedziby instytucji. Veteraneninstituut koordynuje działalność różnych instytucji i organizacji pomagających weteranom na terenie całego kraju, tak aby każdy z nich otrzymał pomoc jak najbliżej swojego miejsca zamieszkania.

⁵¹ Dzień Weterana od 2005 roku obchodzony jest w Hadze. Jego głównym organizatorem jest stowarzyszenie Nederlndse Veteranendag, któremu Veteraneninstituut udziela wsparcia w kwestiach organizacyjnych i przeprowadzanej później ewaluacji.

⁵² Veteraneninstituut, w przeciwieństwie do polskiego Centrum Weterana Działań Poza Granicami Państwa, dysponuje pełną bazą danych weteranów.

mieć na uwadze, że zakres działalności VI jest szerszy, realizowane są także projekty poświęcone II wojnie światowej⁵³.

Dział *Communicatie en Maatschappelijke Erkenning* zajmuje się również prowadzeniem strony internetowej *Veteraneninstituut*. W listopadzie 2014 roku uruchomiono nowy, bardziej przejrzysty portal internetowy⁵⁴.

Dział o nazwie *Kennis-en onderzoekscentrum*⁵⁵ zajmuje się gromadzeniem wiedzy na tematy dotyczące weteranów oraz prowadzeniem badań naukowych. W 2014 roku rozpoczęto badania dotyczące tożsamości grupowej weteranów w odniesieniu do uznania i szacunku społecznego. Badania obejmują sposoby eksponowania przez weteranów swojej tożsamości, z uwzględnieniem języka i form komunikacji. Wyniki mają posłużyć jako wnioski do działalności promocyjnej. Podobnie jak w poprzednich latach, *Veteraneninstituut* prowadził badania wśród weteranów dotyczące ich opinii na temat obchodów Dnia Weterana. Wynikiem jest raport końcowy „Ewaluacja Holenderskiego Dnia Weterana 2014”. W ramach projektu „Weterani i społeczeństwo” prowadzone są badania na temat postrzegania weteranów w holenderskich dziennikach i czasopismach. Prowadzono także badania wśród weteranów na temat ich oczekiwań, funkcjonowania w społeczeństwie, doświadczeń na rynku pracy. Na prośbę Ministerstwa Obrony przeprowadzono badania dotyczące długofalowych skutków udziału w misjach poza granicami państwa⁵⁶. Wyniki zaprezentowano między innymi w trakcie 28. Zgromadzenia Ogólnego Światowej Federacji Weteranów w Sopocie w dniach 31.08–04.09.2015⁵⁷.

Istotną płaszczyzną działania *Kennis- en onderzoekscentrum* jest archiwizacja i udostępnianie wspomnień weteranów. W ramach zakończonego w 2011 roku projektu przeprowadzono i nagrano 1100 wywiadów z weteranami. Prawie 600 z nich jest dostępnych do odsłuchania na stronie internetowej VI. Kolekcja obejmuje wywiady uczestników prawie wszystkich konfliktów zbrojnych i misji, w które zaangażowane było Królestwo Niderlandów, począwszy od 1940 roku. W 2014 roku dodano do niej nowe wywiady, między innymi z przedstawicielami floty handlowej z czasów

⁵³ *Veteraneninstituut. Jaarverslag...*, s. 13–15.

⁵⁴ Tamże, s. 14–15.

⁵⁵ Centrum Wiedzy i Badań.

⁵⁶ *Veteraneninstituut. Jaarverslag...*, s. 16–17.

⁵⁷ Podczas sesji plenarnej 2 września 2015 roku Jos Weerts wystąpił z referatem (wraz z prezentacją multimedialną) *Long-term consequences of deployment* opartym na badaniach zespołu J. Ducl, Y. M. de Reuver, M. Elands i J. Weerts. Centrum Weterana Działań Poza Granicami Państwa było w trakcie 28. Zgromadzenia Ogólnego Światowej Federacji Weteranów reprezentowane przez dyrektora pplk Leszka Stępnia i dr Annę Pastorek występujących w roli obserwatorów (Centrum Weterana nie jest członkiem World Veterans Federation).

II wojny światowej, rodzinami weteranów, które podzieliły się swoimi doświadczeniami, a także pracownikami zaangażowanymi w pomoc humanitarną. Kennis- en onderzoekscentrum angażuje się w publikację książek poświęconych II wojnie światowej (wsparcie redakcyjne i finansowe książek o roli holenderskiej floty handlowej w czasie wojny) i działaniom w Indiach Holenderskich (pozyskanie oraz wydanie drukiem manuskryptu historyka i zarazem weterana działań w Indiach Wschodnich dr. B. Boumana)⁵⁸.

Kennis- en onderzoekscentrum prowadzi również współpracę międzynarodową. W 2013 roku przyjęto delegację kurdyjską zainteresowaną formami pomocy dla weteranów w Królestwie Niderlandów, a w 2014 roku delegację weteranów z Rosji. Pracownicy Veteraneninstituut brali udział (jako referenci) w międzynarodowych konferencjach naukowych, między innymi w międzynarodowym sympozjum poświęconym reintegracji w Hamburger Instituut für Sozialforschung. Jednocześnie uczestniczą regularnie w kursach, konferencjach i sympozjach organizowanych przez inne instytucje działające w Królestwie Niderlandów, w celu podniesienia swoich kompetencji⁵⁹.

Realizacja szerokiego spektrum działalności naukowej Kennis- en onderzoekscentrum jest możliwa dzięki zatrudnieniu specjalistów z różnych dziedzin i współpracy z instytucjami badawczymi spoza wojska. W omawianym dziale Veteraneninstituut pracują historycy, antropolodzy kultury, politolodzy, psychologowie pracy i organizacji czy behawioryści zatrudnieni na stanowiskach pracowników naukowych⁶⁰.

Na specjalną prośbę Ministerstwa Obrony Królestwa Niderlandów Veteraneninstituut realizuje zadania związane z wydawaniem odznak dla weteranów i ich rodzin, między innymi Odznaki Weterana. Przysługuje ona każdemu, kto uzyskał legitymację weterana. Odznakę, przewidzianą do stroju cywilnego, nosi się przypiętą do klapy marynarki. Jest symbolem społecznego uznania dla weteranów.

VI udziela wsparcia administracyjnego Centrale Adviescommissie Draaginsignie Gewonden⁶¹. Komisja zbiera się pięć razy w roku i rozpatruje wnioski o przyznanie Odznaki za Rany. Jest ona nadawana żołnierzom, którzy w trakcie prowadzenia działań w ramach konfliktów zbrojnych lub w podobnych okolicznościach, lub na ich skutek ucierpieli fizycznie bądź psychicznie. Formularz jest dostępny na stronie internetowej VI.

⁵⁸ *Veteraneninstituut. Jaarverslag...*, s. 18.

⁵⁹ Tamże, s. 18.

⁶⁰ <http://www.veteraneninstituut.nl/over-vi/medewerkers-2/> [dostęp 13.09.2015].

⁶¹ Centralna Komisja Doradcza ds. Odznaki za Rany.

Z inicjatywy Stowarzyszenia Weteranów Misji UNIFIL, przy wsparciu Veteranen Platform, minister obrony Królestwa Niderlandów ustanowił w 2012 roku specjalną odznakę o nazwie Zilveren Roosje (Srebrna Różyczka). Odznaka jest przeznaczona dla osób, które udzieliły wyjątkowego wsparcia żołnierzowi przebywającemu na misji. Może być dedykowana małżonkowi, innemu członkowi rodziny lub bliskiej osobie. Każdy weteran ma prawo jednokrotnie poprosić o wydanie Srebrnej Różyczki jednej wyjątkowo ważnej dla niego osobie. Zilveren Roosje można zamówić za pomocą formularza dostępnego na stronie internetowej VI. Veteraneninstituut w 2012 roku wydał około 2000 tych odznak, w 2013 roku około 1000, a w 2014 — 280⁶².

W Polsce wraz z *Ustawą o weteranach* wprowadzono Odznakę za Rany i Kontuzje. Warto zastanowić się nad wprowadzeniem na wzór holenderski Odznaki Weterana, którą można nosić na cywilnych ubraniach. Pozwala ona bowiem na budowanie tożsamości wśród weteranów oraz umożliwia ich rozpoznanie przez członków społeczności. Sposób przyznawania tej odznaki, wraz z legitymacją weterana, należy uznać za korzystny, ponieważ weteran może czuć się wyróżniony za swoją służbę dla ojczyzny. Być może otrzymanie takiej odznaki zachęciłoby polskich weteranów do występowania o legitymację weterana. Na koniec dodać należy, że obowiązująca w Królestwie Niderlandów forma wydawania odznaki ogranicza w znaczny sposób biurokrację. Z pewnością warto byłoby wprowadzić w Polsce odpowiednik Zilveren Roosje. Weterani, zwłaszcza ci poszkodowani, wiele zawdzięczają swoim rodzinom i przyjaciołom, którzy udzielali im wsparcia w trakcie misji i po powrocie do kraju. Taka forma wyróżnienia dla bliskiej osoby ma bardzo duże znaczenie, zarówno emocjonalne, jak i społeczne. Jest namacalnym wyrazem wdzięczności, rozpoznawanym w społeczeństwie.

Veteraneninstituut jako instytucja koordynująca różne formy wsparcia i pomocy dla weteranów odgrywa w Królestwie Niderlandów kluczową rolę. Dzięki temu, że posiada kompletną bazę danych o weteranach, jest w stanie w pełni realizować swoje zadania. Centrum Weterana Działań Poza Granicami Państwa nie ma takiej bazy danych. Godny uwagi jest holenderski system przyznawania legitymacji weterana. Dzięki temu, że wracający z misji żołnierze otrzymują swoje legitymacje automatycznie, wraz z Odznaką Weterana i *Podręcznikiem weterana* zawierającym wszystkie najważniejsze in-

⁶² *Handboek...*, s. 17; *Veteraneninstituut. Jaarverslag...*, s. 19.

formacje dotyczące przysługujących uprawnień, mogą się cieszyć uprawnieniami bez zbędnych, czasochłonnych procedur. Wydawanie legitymacji należy do obowiązków Veteraneninstituut, dzięki czemu weteran nie musi zgłaszać się do innych instytucji. Wystarczy skontaktować się z VI, by zasięgnąć informacji o wszystkich dostępnych uprawnieniach i formach pomocy materialnej i niematerialnej. Warto byłoby rozważyć wprowadzenie takiej formy wydawania legitymacji również w Polsce. Inne rozwiązania godne uwagi to przyznawanie Odznaki Weterana, a także wydawanie na prośbę weterana Zilveren Roosje. Ze względu na dużą rolę, jaką odgrywają bliskie osoby we wsparciu żołnierzy wyjeżdżających na misje i po ich powrocie do kraju, należałoby rozważyć ustanowienie w Polsce podobnej odznaki. Warto, aby procedura jej wydawania była zbliżona do tej funkcjonującej w Królestwie Niderlandów. Bardzo dobrym rozwiązaniem jest także szeroki pakiet różnego typu zniżek i promocji na terenie całego kraju, z których mogą korzystać posiadacze legitymacji weterana. Jest to wyraz szacunku władz i społeczeństwa Królestwa Niderlandów dla żołnierzy pełniących swoje obowiązki poza jego granicami. Dużą zaletą jest łatwy dostęp do informacji na ten temat poprzez stronę internetową Veteraneninstituut, a także *Handboek Veteranen*. Taki system umożliwia korzystanie z różnego typu atrakcji sportowych, turystycznych i kulturalnych, wpływając pozytywnie na zdrowie fizyczne oraz psychiczne.

Podsumowując, należy stwierdzić, że dużą zaletą holenderskiego systemu pomocy weteranom jest jego przejrzystość. Veteraneninstituut, zgodnie z założeniami twórców, spełnia rolę instytucji koordynującej współpracę pomiędzy ministerstwem, instytucjami świadczącymi pomoc weteranom a organizacjami pozarządowymi. Sprawne funkcjonowanie Veteraneninstituut w znaczący sposób ułatwia weteranom korzystanie z wszelkich przysługujących im uprawnień.

BIBLIOGRAFIA

- [1] *Handboek Veteraan*, Wyd. Stichting het Veteraneninstituut, Doorn 2015.
- [2] Jansen H. P., *Kalendarium geschiedenis van de Lage Landen in jaartallen*, Utrecht/Antwerpen 1982.
- [3] *Nederlanders aan het woord. Veteranen en de Nederlandse Veteranendag 2014*, red. zespół Trends, Onderzoek en Statistiek (TOS), Wyd. Ministerie van Defensie, [online], <http://www.veteraneninstituut.nl>

- ut.nl/publicaties/nederlanders-aan-het-woord-veteranen-en-de-nederla
ndse-veteranendag-2014-2/ [dostęp 13.09.2015].
- [4] *Ogólne procedury obowiązujące przy realizacji uprawnień wynikają-
cych z ustawy o weteranach działań poza granicami państwa*,
Wyd. Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2013.
- [5] *Veteraneninstituut. Jaarverslag 2014*, Wyd. Stichting het Veterane-
nstituut, Doorn 2015.
- [6] *Veteranenwet (Ustawa o Weteranach)*, [online], [http://wetten.
overheid.nl/BWBR0031401/geldigheidsdatum_07-09-2015/opslaan](http://wetten.overheid.nl/BWBR0031401/geldigheidsdatum_07-09-2015/opslaan)
[dostęp 07.09.2015].
- [7] <http://www.nim-roermond.nl/monument.htm> [dostęp: 12.09.2015].
- [8] <http://www.veteranendag.nl/> [dostęp 12.09.2015].
- [9] <http://www.veteraneninstituut.nl> [dostęp 13.09.2016].
- [10] <http://www.veteranenwet.nl/wetsgeschiedenis> [dostęp 07.09.2015].
- [11] <http://www.defensie.nl/onderwerpen/veteranen> [dostęp 12.09.2016].

**‘VETERANS, OUR MISSION’
OUTLINE OF ACTIVITIES
OF THE VETERANS INSTITUTE
IN THE KINGDOM OF THE NETHERLANDS**

ABSTRACT

Despite the different definitions of veteran in the Republic of Poland and the Kingdom of the Netherlands the main task of the Veterans Institute in Doorn and the Center for Foreign Mission Veterans in Warsaw is the same — to help the veterans. The first aim of the paper is to study the organization and tasks of the Veterans Institute in the Netherlands. The second aim is to present the Dutch solutions which are worth to be implemented in Poland.

Keywords:

Veterans Institute, Kingdom of the Netherlands, Holland, veteran, Center for Foreign Mission Veterans.